

ГАЛУЗЕВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

УДК 330.332

Матвійчук Л. Ю.¹

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПРОЦЕС РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ

У статті розглянуто сутність та значення інвестиційних процесів як ключового чинника раціонального використання та охорони туристичних ресурсів, визначено їх перспективи та пріоритетні напрями у системі регіонального розвитку туристичної галузі.

Ключові слова: інвестиційні процеси, туристичні ресурси, раціональна охорона.

ВСТУП

Важливою проблемою туристичної галузі є низька ефективність залучення і використання інвестиційних коштів для цілей раціонального використання та охорони туристичних ресурсів. Інвестиційна віддача туристичної сфери та внесок у сталий соціально-економічний розвиток туристичних регіонів України залишаються на неналежному рівні. В державі більшість туристичних ресурсів використовуються неефективно. На сьогоднішній час держава не спроможна у повній мірі за рахунок бюджетних коштів забезпечити високий рівень раціональності використання та охорони туристичних ресурсів, тому виникає потреба пошуку інших механізмів залучення коштів для забезпечення раціональності досліджуваних процесів, головним з-поміж яких – інвестування.

Дослідження питань, які стосуються використання та охорони туристичних ресурсів, і, зокрема, можливостей залучення до розвитку туристичної галузі інвестиційних ресурсів, здійснюються провідними фахівцями, серед яких слід виділити А. Амошу, В. Квартального, Н. Коніщеву, В. Федорченка, В. Цибуха та інших. Розглядають ці проблеми і в регіональному аспекті насамперед такі провідні українські вчені, як Т. Галушкіна, З. Герасимчук, Л. Грановська, М. Гудзь, Б. Данилишин, М. Долішній, В. Євдокименко, В. Кравців, Л. Ковальська, М. Крачило, В. Кифяк, В. Руденко, Т. Ткаченко,

¹ Рецензент – д. е. н., професор Павліха Н. В.

О. Федчак, Є. Хлобистов, І. Школа, В. Щурик. Проте питання залучення інвестиційних коштів для підвищення рівня раціональності використання та охорони туристичних ресурсів залишається недостатньо вивченим та вимагає додаткових досліджень.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою дослідження є пошук ефективних шляхів щодо залучення інвестицій в туристичний сектор з ціллю раціонального використання та охорони туристичних ресурсів та визначенні їх пріоритетів у регіональному контексті.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сьогодні інвестиції стають визначальним засобом раціонального використання та охорони туристичних ресурсів, підвищення рівня ефективності зазначено процесу та якісних показників економічної діяльності туристичної сфери. З метою виявлення можливих шляхів залучення інвестицій для цілей підвищення рівня раціональності використання та охорони туристичних ресурсів розглянемо детальніше інвестиційні процеси туристичного сектора в Україні.

Згідно з повідомленням прес-служби Держкомстату, у 2009-2010 роках спостерігалось зниження інвестування туристичної галузі порівняно з 2008 роком. Так, у 2008 році інвестиційні ресурси в сфері туризму склали 7,06 млрд грн, у 2009 зазначений показник становив 5,1 млрд грн, що на 1,96 млрд грн менше ніж у попередньому році, у 2010 році даний показник знизився до 4,9 млрд грн, що на 0,2 млрд грн менше ніж у 2009 році [5]. Причиною такої негативної тенденції інвестиційних процесів туризму є нестабільна політична ситуація, недосконалість нормативно-правової бази щодо порядку інвестування туристичного сектора, сучасна світова економічна криза.

Варто зазначити, що інвестиційний потенціал раціонального використання та охорони туристичних ресурсів визначається інвестиційною привабливістю, яка залежить від видової різноманітності туристичних територій та об'єктів інвестування, а також від економічного становища країни в цілому та туристичного регіону зокрема. Інвестування туристичних територій визначається рівнем рівнем забезпеченості туристичними ресурсами, їх типологічним складом, туристичною інфраструктурою, доходами населення та ступенем відвідуваності туристичних територій.

Формування пріоритетних напрямів інвестування туристичної галузі залежить від рівня раціонального використання та охорони туристичних ресурсів у регіональному аспекті. Результати аналітичних досліджень рівня раціональності досліджуваних процесів свідчать про регіональні диспропорції у використанні та охороні туристичних ресурсів. Високий рівень раціонального використання та охорони туристичних ресурсів у 2010 році був характерний для міст Києва та

Севастополя, Автономної Республіки Крим, Закарпатської, Львівської та Одеської областей. Середній рівень раціональності досліджуваних процесів спостерігався в межах Київської, Івано-Франківської, Миколаївської, Тернопільської, Хмельницької, Чернівецької областей. Решта регіонів держави мали низький рівень раціональності використання та охорони туристичних ресурсів.

Важливу роль в раціональності досліджуваних процесів відіграють інвестиції в охорону туристичних ресурсів як запоруки збереження їх майбутнім та нинішнім поколінням (табл. 1).

За підсумками 2010 року, суб'єктами туристичного господарювання на охорону туристичних ресурсів було освоєно 13128,0 млн грн, що на 2054,5 млн грн більше від попереднього року, з них на збереження природних туристичних об'єктів у 2010 році було витрачено 255,4 млн грн, на противагу 225,9 млн грн у 2009 році. Стан більшості туристичних ресурсів засвідчує про необхідність збільшення інвестицій в охорону туристичних ресурсів та підвищення ефективності використання зазначених інвестиційних коштів.

Таблиця 1

Динаміка інвестування охорони туристичних ресурсів
у 2007-2010 рр. (млн грн)

Капітальні інвестиції та поточні витрати – всього, у тому числі:	2007	2008	2009	2010
охорона атмосферного повітря і клімату	9691,0	12176,0	11073,5	13128,0
очищення зворотних вод	2521,2	2826,3	2309,0	2454,7
поводження з відходами	3904,8	4917,1	5189,0	5770,1
захист і реабілітація ґрунту, підземних і поверхневих вод	2157,2	2738,2	2328,3	3075,2
зниження шумового і вібраційного впливу (за винятком заходів для охорони праці)	615,4	1074,6	641,6	796,2
збереження біорізноманіття і середовища існування	76,7	89,6	25,9	11,2
радіаційна безпека (за винятком заходів для запобігання аваріям і катастрофам)	139,6	210,4	225,9	255,9
науково-дослідні роботи природоохоронного спрямування	73,4	82,8	101,9	459,4
інші напрями природоохоронної діяльності	38,0	50,6	57,1	65,3
	164,7	186,4	194,8	240,0

Зважаючи на широку видову різноманітність туристичних ресурсів, існують принципові відмінності у соціально-економічному розвитку туристичних регіонів з переважанням природно-кліматичних чи історико-культурних туристичних ресурсів. Відтак при пошуку шляхів залучення інвестицій для раціонального використання та охорони туристичних ресурсів важливо враховувати тип туристичних ресурсів в регіоні на розвиток, збереження та відтворення яких будуть спрямовані інвестиційні ресурси.

Відповідно до зазначеного, пріоритетними напрямками інвестування раціонального використання туристичних ресурсів є:

- реставрація та реконструкція історико-культурних туристичних ресурсів, особливо тих, що репрезентують Україну на міжнародному ринку туристичних послуг. Такий напрям є пріоритетним особливо для тих регіонів, де історико-культурні туристичні ресурси знаходяться в стані, близькому до руйнації, або рівень їх використання надзвичайно низький. Згідно проведених досліджень, до таких областей належать Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Кіровоградська, Луганська, Миколаївська, Одеська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька області;
- збільшення площі рекреаційних територій, де переважають природно-кліматичні туристичні ресурси. До таких територій належать Автономна Республіка Крим, Одеська, Миколаївська, Закарпатська, Івано-Франківська області;
- підвищення кваліфікації працівників туристичної галузі на базі розвитку економіки знань і сталого розвитку туристичних ресурсів, де в основу покладено організаційні та економічні методи екологізації освітньої і просвітницької діяльності суб'єктів туризму та запровадження інноваційних методів використання і охорони туристичних ресурсів;
- розвиток «екологічного» туризму, особливо у регіонах, які зберегли народні звичаї та традиції: Карпати, Полісся, Полтавщина, Поділля, Буковина та ін., що в свою чергу дозволить розвантажити туристичні території, які перебувають в критичному стані;
- підвищення рівня свідомості туристів, зокрема екологізорієнтована рекламна діяльність – повномасштабна охорона туристичних ресурсів буде неповною без належної поінформованості потенційних туристів та населення туристичного регіону про необхідність збереження туристичних ресурсів та правила раціонального їх використання і охорони.

На нашу думку, управління інвестиційним забезпеченням раціональним використанням та охороною туристичних ресурсів слід здійснювати поетапно. Спочатку доцільно виділити етап планування інвестиційного забезпечення досліджуваних процесів, наступним етапом є організація інвестиційного забезпечення використання та охорони туристичних ресурсів, важливим етапом є координація інвестиційної діяльності та контроль отриманих результатів.

З точки зору регіонів, механізми інвестування покликані забезпечити залучення інвестиційних ресурсів для реалізації можливостей охорони туристичних ресурсів з метою сталого розвитку туристичних територій. Кожен регіон нашої держави залежно від

особливостей його розвитку використовує той чи інший механізм інвестиційного забезпечення. Так, одні регіони використовують власні інвестиційні ресурси за рахунок міцної фінансової бази, інші залучають зовнішні джерела фінансування, зокрема іноземні інвестиції [3, с. 255].

На основі проведених досліджень сформуємо власне бачення щодо вирішення проблеми інвестиційного забезпечення використання та охорони туристичних ресурсів. Механізм інвестування раціонального використання та охорони туристичних ресурсів регіонів держави подано на рис. 1.

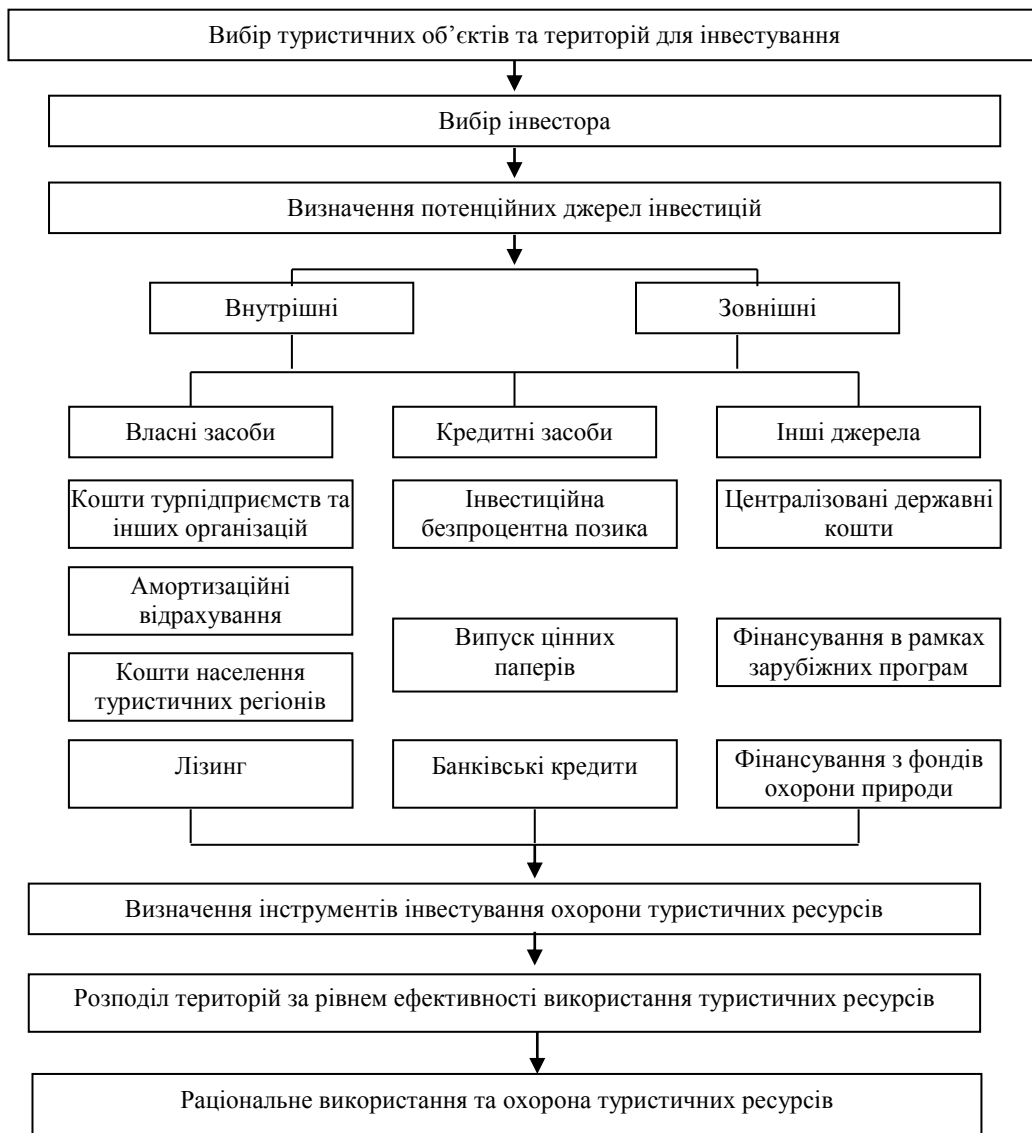

Рис. 1. Механізм інвестування раціонального використання та охорони туристичних ресурсів

Спочатку необхідно визначити туристичні об'єкти інвестування в залежності від рівня раціональності використання та охорони туристичних ресурсів, рівня забезпеченості туристичними ресурсами територій та типологічних особливостей туристичних ресурсів. Виходячи з попередніх досліджень, пріоритетними у визначенні туристичних ресурсів будуть ті, які спроможні за короткий термін забезпечити позитивні еколого-економічні зрушення. Крім того, до першочергових туристичних об'єктів інвестування слід віднести історико-культурні туристичні ресурси, адже більшість з них потребують нагальної реконструкції, і є потенційним джерелом отримання прибутку шляхом залучення туристів в туристичні регіони.

Враховуючи проведення в Україні у 2012 р. фінальної частини чемпіонату Європи з футболу, іншим пріоритетним напрямком інвестування туристичних ресурсів є покращення інфраструктури туристичних регіонів, адже охорона туристичних ресурсів часто залежить від їх раціонального використання, важливе значення для якого має саме туристична індустрія. Відомо, що розвиток туристичної індустрії сприяє підвищенню рівня раціональності використання та охорони туристичних ресурсів, розвиваючи при цьому організований туризм.

Туристична індустрія включає засоби розміщення, харчування, під'їзні шляхи, об'єкти розваг, оздоровлення, пізнавального призначення, організацій, що здійснюють туроператорську і турагентську діяльність, а також організацій, що надають туристично-екскурсійні послуги і послуги гідів-перевізників.

Важливим етапом інвестиційного забезпечення використання та охорони туристичних ресурсів є вибір інвестора. Цей процес здатен відбуватися за допомогою:

- інвестиційних компаній та фондів, що є основним інструментом, за допомогою яких здійснюється інвестиційна діяльність туристичної галузі;
- венчурних компаній та фондів, проте вони не формують інвестиційного портфеля, але прагнуть одержати повний контроль над об'єктом в який вони інвестують кошти;
- страхових компаній, які здебільшого намагаються використовувати цінні папери з гарантованою прибутковістю і високою ліквідністю – державні, муніципальні і корпоративні облігації;
- лізингових компаній, що відрізняються специфічною формою інвестицій у вигляді устаткування;
- факторингових компаній, що використовують як інструмент інвестування боргові зобов'язання туристичних організацій;
- банків та інших фінансово-кредитних установ, які основним інструментом інвестування вважають гроші в готівковій та безготівковій формі.

Інвестиції в туризм бувають як відносно невеликими (фестивалі, події), так і мультинаціональними (вартість інфраструктури стадіонів, транзитних систем, аеропортів і центрів для проведення з'їздів). Незважаючи на вартість, ті, хто планує оновлення міста, хочуть розмістити туризм у самому центрі міста. Можливість зосередити атракціони, зручності і послуги у зручному, досяжному місці необхідна, щоб зробити такі місця особливо бажаними для відпочиваючих [4, с. 97-98].

Наступним етапом є визначення потенційних джерел інвестування раціонального використання та охорони туристичних ресурсів. Можна виділити зовнішні та внутрішні джерела інвестування раціонального використання та охорони туристичних ресурсів. До внутрішніх джерел інвестування туризму слід віднести кошти місцевого бюджету, власні кошти туристичних підприємств, амортизаційні відрахування підприємств, лізинг. В Україні існує низка факторів економічного, інституційного та політичного характеру, які стримують громадян вкладати кошти в розвиток туристичної сфери. До зовнішніх джерел віднесемо централізовані державні кошти, фінанси фондів охорони природи та прямі іноземні інвестиції. Серед джерел інвестування охорони туристичних ресурсів можна виділити власні та кредитні засоби, а також інші джерела інвестування. Переваги та недоліки залучення внутрішніх та зовнішніх джерел інвестування раціонального використання та охорони туристичних ресурсів наведені в табл. 2.

Таблиця 2

Основні недоліки та переваги залучення внутрішніх і зовнішніх
інвестицій в туристичний сектор України

Внутрішні інвестиції	Зовнішні інвестиції
Переваги	
Територіальна доступність. Безперервний контроль. Наявність територій з високим рівнем забезпеченості туристичними ресурсами. Проведення заходів до Євро - 2012	Дешева робоча сила. Велика кількість та різноманітність туристичних ресурсів. Проведення заходів до Євро-2012. Можливість негрошових інвестувань (сучасні техніка й технологія)
Недоліки	
Недостача коштів. Низька довіра до банків. Високі ставки за кредитами. Низькі ставки за депозитами. Високий ризик неповернення коштів. Політична нестабільність. Поширення корупції. Інфляція. Недостатність законодавства щодо інвестування. Недостатня прибутковість інвестування.	Незадовільний стан туристичної інфраструктури в регіонах. Низька оцінка України міжнародними експертами. Високий ризик неповернення коштів. Політична нестабільність. Поширення корупції. Інфляція. Недостатність законодавства щодо інвестування. Недостатня прибутковість інвестування.

Сьогодні ефективність охорони туристичних ресурсів силами держави є доволі низькою. Більш поширеною формою таких інвестицій є підтримка на місцевому або регіональному рівнях за рахунок місцевих бюджетів або спеціального податку та за рахунок зацікавлених фірм, що використовують туристичні ресурси.

Для розвитку регіонів України пріоритетним залишається впровадження власних інвестицій згідно з місцевими потребами [2, с. 280]. Найбільш надійним джерелом фінансування раціональної охорони туристичних ресурсів є власний капітал. Проте аналіз даного питання засвідчив, що охорона туристичних ресурсів здійснюється, в основному, на базі запозичених коштів.

Зважаючи на зазначене, ситуація вимагає розробки принципово нових підходів до пошуку потенційних джерел інвестиційного забезпечення раціонального використання та охорони туристичних ресурсів регіонів держави.

Джерелами інвестування підвищення рівня раціональності використання та охорони туристичних ресурсів можуть бути власні кошти туристичних підприємств, організацій, що використовують туристичні ресурси. Регіони повинні відігравати роль центра, який, з одного боку, сприятиме охороні туристичних ресурсів, а з другого – повномасштабному раціональному їх використанню.

Важливим джерелом інвестування туристичної галузі є іноземні інвестиції. Прямі іноземні інвестиції потрібні перш за все для реалізації перспективних інвестиційних проектів раціонального використання та охорони туристичних ресурсів, особливо тих, які мають світове значення, та тих, що перебувають на стадії знищення. Без припливу зовнішніх фінансових ресурсів розв'язати завдання регіонального розвитку неможливо [1, с. 466].

Прямі іноземні інвестиції слід спрямовувати на раціональне використання та охорону туристичних ресурсів в тих регіонах, що мають високий експортний потенціал у сфері туризму. До таких регіонів належать Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська області та міста Київ і Сімферополь.

Проте іноземні інвестори працюють задля окупності та отримання прибутку. Причому у довгостроковому контексті відтік ресурсів, зокрема прибутку, перевищує величину первинних вкладів. Тому говорити про раціональне використання та охорону туристичних ресурсів приймаючої країни та її регіонів за рахунок іноземних інвестицій не доводиться, хіба що тільки з огляду на їх стимулюючий вплив на економічний розвиток країни в цілому.

Слід відмітити, що розробка комплексних регіональних програм раціонального використання та охорони туристичних ресурсів з залученням інвестицій в Україну повинна здійснюватися з урахуванням світових тенденцій, які нині демонструють структурні

зрушення в системі залучення інвестицій у бік саме сервісних галузей економіки [3, с. 263].

Однак, незважаючи на вищезазначене, інвестиції необхідно залучати у всі туристичні регіони держави, але, залежно від рівня їх туристичного потенціалу, обсяг та спрямування інвестицій можуть бути різними.

Так, для регіонів із низьким рівнем процесів раціонального використання та охорони туристичних ресурсів інвестиції повинні бути спрямовані на структурну перебудову економіки регіону, що дозволить стабілізувати фінансово-економічний стан та відповідно направляти кошти саме на підвищення рівня раціональності використання та охорони туристичних ресурсів. Для регіонів із середнім рівнем використання та охорони туристичних ресурсів інвестиції слід спрямовувати в реконструкцію та розвиток тих типів туристичних ресурсів, які дозволять у найкоротший термін створити ефективний туристичний продукт та забезпечити його стійкість до зовнішніх та внутрішніх деструктивних впливів. Для регіонів із високим рівнем раціонального використання та охорони туристичних ресурсів інвестиції слід спрямувати на експортноорієнтовані туристичні ресурси задля одержання конкурентних переваг на світових ринках.

Важливою умовою інвестування охорони туристичних ресурсів регіону є визначення та застосування інструментів, за допомогою яких здійснюється вплив на процеси раціонального використання та охорони туристичних ресурсів з метою досягнення поставленої мети.

На основі аналітичних досліджень запропоновано така класифікація інструментів інвестування раціонального використання та охорони туристичних ресурсів (рис. 2).

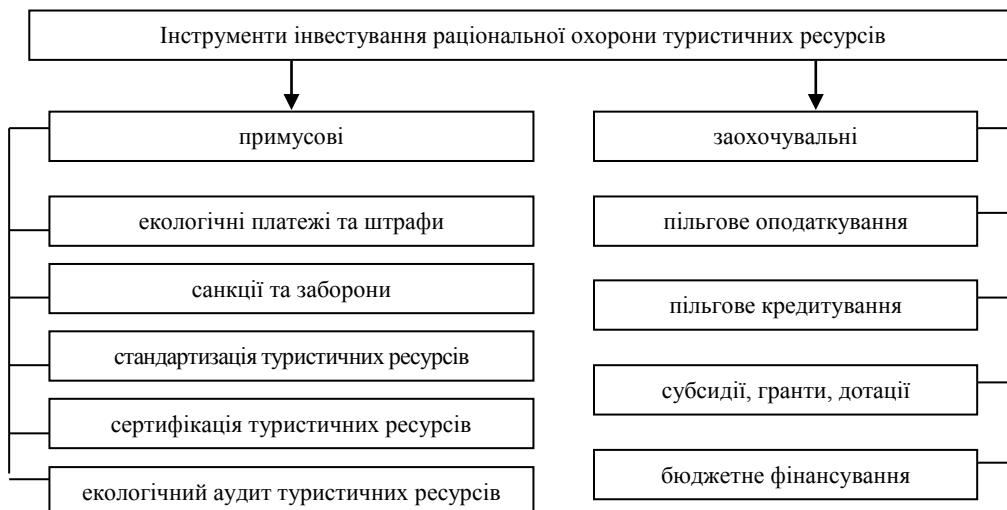

Рис 2. Інструменти інвестування раціонального використання та охорони туристичних ресурсів

Застосування наведених інструментів в інвестиційній діяльності туристичної галузі повинно мінімізувати негативний вплив на туристичні ресурси та сприяти їх раціональному використанню та охороні. До основних економічних інструментів забезпечення інвестиційної діяльності раціонального використання та охорони туристичних ресурсів віднесемо платежі за забруднення довкілля, податкові важелі, штрафні санкції за порушення екологічного законодавства.

ВИСНОВКИ

Результати дослідження вказують на те, що в сучасних умовах інвестиційне забезпечення раціонального використання та охорони туристичних ресурсів знаходиться на низькому рівні: спостерігається розбалансованість розвитку інвестиційної сфери та задоволення нагальних потреб охорони туристичних ресурсів, що додатково супроводжується мінімальним рівнем фінансування таких заходів. Аналіз статистичних даних інвестиційної діяльності туристичної галузі України засвідчив зниження інвестування раціонального використання та охорони туристичних ресурсів у 2009-2010 роках, що викликано низкою чинників.

Вирішення проблемних питань залучення інвестицій для цілей підвищення рівня раціональності досліджуваних процесів має відбуватися на основі послідовного застосування механізму інвестування туристичного сектору, розроблення та запровадження інструментів з урахуванням регіональних особливостей рівня раціонального використання та охорони туристичних ресурсів, їх типологічних особливостей, основною метою яких повинне бути заохочення суб'єктів туристичного господарювання до запровадження ефективних заходів підвищення рівня раціональності зазначених процесів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Герасимчук З. В. Регіональна політика сталого розвитку: теорія, методологія, практика : монографія / З. В. Герасимчук. – Луцьк : Надстир'я, 2008. – 528 с.
2. Галушкіна Т. П. Еколого-збалансовані пріоритети розвитку територій: концептуальні засади та організаційний механізм : монографія / Т. П. Галушкіна, Л. М. Грановська. – Херсон : В-во ХДУ, 2009. – 372 с.
3. Ковальська Л. Л. Оцінка конкурентоспроможності регіону : монографія / Л. Л. Ковальська. – Луцьк : Надстир'я, 2007. – 420 с.
4. Кифяк В. Організація туристичної діяльності в Україні / В. Кифяк. – Чернівці : Книги-XXI, 2003. – 298 с.
5. Офіційний сайт Всесвітньої Ради з подорожей і туризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wttc.org/eng/Tourism_Research/Economic_Data_Search_Tool.

Дата надходження до редакції – 10.02.2012